Publication Data:

Aydın, Erhan, 'Osman Fikri Sertkaya ve Türk runik metinleri', *EJOS*, IX (2006), No. 10, 1-9.

ISSN 0928-6802

© Copyright 2006 Erhan Aydın

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, translated, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without the prior written permission of the author.

OSMAN FİKRİ SERTKAYA VE TÜRK RUNİK METİNLERİ

ERHAN AYDIN

Osman F. Sertkaya'nın Hayat Hikâyesi[1]

Prof. Dr. Osman Fikri Sertkaya 11 Ağustos 1946 tarihinde Adana'nın Ceyhan ilçesinde dünyaya geldi. İlk ve orta öğrenimini Ceyhan'da tamamladıktan sonra 1964 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne girdi. Bu bölümü 1968 yılında bitirdi. 1970 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Eski Türk Dili Kürsüsünde Prof. Dr. Muharrem Ergin'in asistanı olarak çalışmaya başladı. 1976 yılında *İslamî Devrenin Uygur Harfli Eserlerinden Sirâcü'l-Kulûb (Transkripsiyon ve İndeks)* adlı çalışmasıyla doktor unvanını aldı. 15 Ekim 1989'da *Eski Türkçede Mûsiki Terimleri ve Mûsiki Âlet İsimleri* adlı çalışmasıyla doçent oldu. 8 Ağustos 1996'da ise profesör unvanını aldı.

Osman F. Sertkaya 1973-1988 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi tarafından düzenlenen Millî ve Milletlerarası Türkoloji kongrelerinde genel sekreter yardımcılığı ile genel sekreterlik görevlerinde bulundu.

1987 yılında Türkiye-Sovyetler Birliği arasında imzalanan anlaşmaya dayanarak "Türk-Sovyet/Sovyet-Türk Türkoloji Kollokyumları"nı kurdu ve Türk tarafının başkanlığı ile yürütücülüğünü yaptı. Bu kollokyumlardan birincisi 1-8 Temmuz 1988'de Bakü'de toplandı. Bu kollokyumda *Kültür Anıtı Olarak Dede Korkut Kitabı* konusu işlendi ve bildirileri *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten* 1988'de yayımlandı. II. Türk-Sovyet Kollokyumu 25-31 Ekim 1989'da Elazığ'da toplandı. Bu kollokyumda *Edebî Dil Olarak Türkçe (Türkçenin Doğuşu ve Gelişmesi)* konusu işlendi. Bu kollokyumun bildirileri de *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten* 1989'da yayımlandı. III. Sovyet-Türk Kollokyumu 8-14 Haziran 1990'da Almatı'da toplandı. Bu kollokyumda ise *Göktürk Anıtları (dil, edebiyat, tarih, arkeoloji,*

[1] Bu bölümde Prof. Dr. Osman F. Sertkaya'nın hayatı hakkında kısa bilgi verilecektir. Bu bilgiler verilirken, Ceval Kaya tarafından hazırlanan ve Osman F. Sertkaya'nın 50. yaşını kutlayan yazısından yararlanılmıştır: Ceval Kaya, "Osman Fikri Sertkaya 50. yaşında", *Türk Dili* 537, Eylül 1996, 352-357.

sanat, kültür) konusu işlendi. Bu kollokyumun bildirileri de *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten* 1990'da yayımlandı. IV. Türk-Sovyet Kollokyumu 14-21 Haziran 1991'de Konya'da toplandı. Bu kollokyumda da *Başlangıcından XIII. Asrın Sonuna Kadar Türk Şiiri (doğuşu ve gelişmesi)* konusu işlendi ve bildirileri *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten* 1991'de yayımlandı. V. Sovyet-Türk Kollokyumu 30 Temmuz-7 Ağustos 1992 tarihlerinde Bişkek'te toplandı ve *Türk Dünyasında Destan Türü (genel değerlendirme)* konusu işlendi. Bu kollokyumun bildirileri ise *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten* 1992'de yayımlandı.

Sertkaya, 1995 yılında temeli atılan ve Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi ile Moğolistan Aydınlanma Bakanlığı tarafından yürütülen *Moğolistan'daki Türk Anıtları Projesi*'nin üst kurulunda bulunmuş ve Orhon bölgesindeki Bilge Kağan külliyesinde yapılan kazı, jeofizik, tarih ve epigrafi çalışmalarını yakından izlemiştir. Yukarıda da sözü edildiği gibi 8-14 Haziran'da Almatı'da toplanan III. Sovyet-Türk Kollokyumu'nda *Göktürk Anıtları (dil, edebiyat, tarih, arkeoloji, sanat, kültür)* konusu işlenmişti. 10 yıl aradan sonra *II. Milletler Arası Göktürk Anıt ve Yazıtları Kollokyumu* 23-30 Nisan 2000'de İstanbul'da toplanmıştır. Sertkaya, bu kollokyumun düzenlenmesinde büyük emek sarfetmiştir. Bu kollokyum, Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi ile İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü tarafından düzenlenmiş ve bildirileri ise *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten* 2000'de yayımlanmıştır.

Prof. Dr. Osman F. Sertkaya Türkiye'de, Türkiyat Enstitüsü, Türk Edebiyatı Vakfı, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Türk Dil Kurumu, Türk Tıp Tarihi Kurumu, TAÇ Vakfı; Türkiye dışında ise Permanent International Altaistic Conference (PIAC), Deutsche Morgenländische Gesellschaft (DMG), Societas Uralo-Altaica, Deutsches-Türkisches Gesellschaft-Bonn, Verein der Humboldt-Stipendiaten in der Türkei, Assocation for Central Asian Studies, Türkisch-Deutsche Gesundheitsstiftung gibi kurum ve kuruluşların aslî üyesidir.

Sertkaya hâlen İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Eski Türk Dili Kürsüsünde çalışmalarına devam etmektedir.

Osman F. Sertkaya'nın Türk Runik Metinleriyle İlgili Çalışmaları[2]

Sertkaya'nın Türk runik metinleri üzerine yayımlanan ilk çalışmalarından birisi olan ve "Göktürk tarihinin meseleleri: Kül Tigin mi – Köl Tigin mi?" adını taşıyan çalışması *Türk Edebiyatı* (sayı: 35, Kasım 1974,

[2] Bu bölümde de Prof. Dr. Osman F. Sertkaya'nın Türk runik metinleri ile ilgili çalışmalarından bazılarına değinilecek ve okuyucuya yazıların içeriği hakkında bilgiler verilecektir. Çalışmalar hakkında bilgi verilirken kronoloji esas alınacaktır.

23-25) dergisinde yayımlanmış olup bu yazıda uzun zaman tartışılan ve II. Kök Türk devletinin kağanı Bilge Kagan'ın kardeşi Köl Tigin'in adının *köl* mü *kül* mü okunması gerektiği ile ilgilidir. Sertkaya *köl* okunmasını savunur ve Kâşgarî'nin verdiği *köl* 'göl' Oğuz Kağan'ın çocuklarında olduğu gibi *köl* 'göl' kelimesinin kişi adı olarak kullanılabilmesini kanıt gösterir.

Sertkaya'nın 1976 yılında yayımladığı önemli bir yazısı da Kapgan Kagan (M'o-chüe)'ın oğlu İnel ~ İni İl Kagan'ın adı ile ilgilidir. (*Atsız Armağanı*, İstanbul, 1976, 397-419). Sertkaya, Türk runik alfabesindeki ünlülerin yazımındaki esneklikten yararlanarak *İnel* adını *İni İl Kagan* olarak okuyor ve savını da Bumın (T'u-men) Kagan'ın adının veya unvanının *İl Kagan* olmasıyla destekliyor. Böylelikle *İni İl Kagan* adı 'Küçük İl Kagan' anlamını kazanmış olmaktadır. Bu yazı aynı zamanda "Probleme der köktürkischen Geschichte: Muss es 'İnel Kagan' oder 'İni İl Kagan' heissen?" adıyla *Materialia Turcica* (sayı: 3, Bochum, 1977, 16-32) dergisinde Almanca olarak yayımlanmıştır.

Sertkaya'nın 1979 yılında üç ayrı yazısı yayımlanmıştır. Bunlardan birincisi ("Some Problems of Köktürk History: The First Line of the Tonyukuk Monument" adını taşımaktadır (*Central Asiatic Journal* XXIII/3-4, 1979, 288-292). Tonyukuk Yazıtı'nın ilk satırındaki (T I B 1) *bilge Tonyukuk ben özüm tabgaç iliŋe kılıntım türk bodun tabgaçka körür erti* cümlesinin *bilge Tonyukuk ben* ibaresindeki *ben*in bildirme eki görevinde olduğunu yani '[ben] bilge Tonyukuk'um' şeklinde anlamak gerektiğini ifade etmiştir. İkinci yazı ise "Probleme der köktürkischen Geschichte: Muss es *Çölgi Az eri* oder *Çöl(l)üg iz eri* heissen?" (*Journal of Turkish Studies* 3, Ali Nihad Tarlan Hatıra Sayısı, 1979, 291-294) adını taşımaktadır. T 23 (T I D 6)'te *geçen çölgi az eri* ibaresini *çöl[l]üg iz eri* şeklinde okuyup 'çöllü, bozkırlı rehber (*iz eri*)' şeklinde anlamak istemiştir. Köşeli parantez içindeki *l* sesi metnin aslında bulunmamakta olup çift ünsüz olarak kabul edilmektedir. 1979 yılının üçüncü yazısı ise *kız koduz* sıfat tamlaması ile ilgilidir ("Some Problems of Köktürk History: A Note on the Adjectival Compound *kız koduz* on the Tonyukuk Monument", *Turcica* 11, Revue d'Études Turques, 1979, 180-186). Bilindiği gibi *kız koduz* (T 48: T II G 4) sıfat tamlamasının geçtiği yer, Tonyukuk'un 711-712 yılları arasında gerçekleştirdiği sanılan Demir Kapı seferinin dönüşünde hangi ganimetlerin elde edildiğinin anlatıldığı bölümdür. Tonyukuk bu bölümde *sarıg altun*, *ürüŋ kümüş*, *kız koduz* ve *ayı* getirdiklerini söylemektedir. Bu cümledeki *kız koduz* okunan ibare genellikle 'kız, kadın'; 'kızlar ve dullar'; 'girls and women' şekillerinde anlamlandırılmıştı. Sertkaya ise *kız koduz* ibaresine 'kıymetli veya dişi (?) sığır' anlamını vererek önceki anlamlandırmalardan farklı bir anlamlandırma ortaya koymuştur. Emel Esin'in *kotuz* kelimesini inceleyen yazısı da Sertkaya'nın görüşünü desteklemektedir.[3] Hatta Esin bu yazısında II. Kök Türk Devleti'nin tamgası olarak kabul edilen

[3] Bkz. Emel Esin, "'Kotuz', ikinci Kök-Türk sülalesinin 'tamga'sı", *Erdem* 1, Ocak 1985, 125-131. İngilizcesi: *Erdem* 1, Ocak 1985, 133-143.

ve bazı anıtlarla çeşitli kaya yazıtlarında ve balballarda görülen 'dağ keçisi, teke' tasvirinin de aslında *kotuz* olduğunu söylemektedir. Sertkaya'nın bu üç yazısı 1980 yılında tek bir yazıda birleştirilerek Türkçe olarak yeniden yayımlanmıştır: "Göktürk tarihinin meseleleri: Tonyukuk abidesi üzerine üç not: I. Tonyukuk abidesinin ilk satırı; II. 'Çölgi (A)z (e)ri mi? – Çöl[l](ü)g iz (e)ri' mi?; III. Tonyukuk abidesindeki *kız koduz* sıfat tamlaması üzerine", *Türkiyat Mecmuası* 19, (1977-1979), 1980, 165-182.

Sertkaya'nın bir diğer önemli çalışması da "Köl Tigin kitâbesinin dikilmesinin 1250. yıl dönümü dolayısı ile Moğolistan Halk Cumhuriyeti'ndeki Köktürk harfli metinler üzerinde yapılan arkeolojik ve filolojik çalışmalara toplu bir bakış" (*Türk Kültürü* 234, Ekim 1982, 747-756) adını taşımaktadır. Bu yazı daha sonra tekrar yayımlanmıştır (*Belleten* 185, Ocak 1983, 67-85). Bu yazıda başta Türkiye olmak üzere Türkoloji dünyasının yabancı kaldığı Moğolistan'da yapılan çalışmalar hakkında bilgiler verilmiştir.

1982 yılında yayımlanan ve oldukça ses getiren bir diğer yazı da KT D 4 ve BK D 5'te geçen ve uzun süre Türkologları meşgul eden *apurım ~ apurum ~ porum ~ purum* sorunudur. Bumın Kağan'ın ölümü üzerine temsilci gönderen ülkeler ile temsilcilerin adları sayılırken *apurım ~ apurum ~ porum ~ purum* adıyla Doğu Roma Devleti'nin kastedildiği bilinmekteydi. Çincesi F'u-lin olarak kaydedilen Doğu Roma ülkesini yazıtlar da *apurım ~ apurum ~ porum ~ purum* şeklinde vermekteydi. Sertkaya da "Probleme der köktürkischen Geschichte: der Name 'Gross-Rom=Byzanz' in den Köktürkischen Inschriften" (*Central Asiatic Journal* XXVI/1-2, 1982, 122-130. Türkçesi: "Göktürk tarihinin meseleleri: Büyük Roma (İmparatorluğu) 'Bizans'ın Köktürk yazıtlarındaki adı" *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 26, 1986-1993, 147-156) adını taşıyan yazısında bu sorunu ele almış ve farklı bir öneri sunmuştur. *apurım ~ apurum ~ porum ~ purum* şeklinde okunagelen ülke adı *apa urum* 'Büyük Roma (İmparatorluğu) = Bizans' olarak okunup anlamlandırılmıştır.

Sertkaya'nın Türk Runik metinlerindeki sorunları işlediği bir diğer önemli yazısı da 1984 yılında *Journal of Turkish Studies*'in vol. 3, Orhan Şaik Gökyay Armağanı'nda yayımlanan ve "Göktürk tarihinin meseleleri: Köl Tigin ve Köl-İç-Çor kitabelerinde geçen *oplayu tegmek* deyimi üzerine" adını taşıyan yazısıdır (s. 369-375). *oplayu teg-* deyimi KT D 32, 35; KT K 2, 3, 4, 5, 5; KÇ B 10, 11; KÇ D 3, 7, 11'de geçmektedir. Sertkaya bu yazısında hem *op* kelimesi hem de + *lAyU* eki üzerinde durmuştur. Kâşgarî'de geçen *op* 'harman döğmek için koşulan öküzlerin ortasında bulunan öküz' (Kâşgarî: I, 34) açıklamasından hareket etmiştir. + *lAyU* eki de çeşitli metinlerde geçen ve genellikle 'gibi' anlamı katan bir ektir. (ör. *adıylayu* 'ayı gibi azmak': KB 2311; *arslanlayu* 'arslan gibi kükremek': Kâşgarî: I, 142; *börleyü* 'kurt gibi ulumak': Kâşgarî: I, 189 vs.). Sonuç olarak *oplayu teg-* deyimi 'boğa gibi hücum etmek, saldırmak' şeklinde anlamlandırılmıştır.

Bilindiği gibi Türk runik metinleri yalnızca taş, kaya veya sert nesne ve cisimlere yazılmamış, elimizdeki verilere göre kâğıda da yazılmışlardır. Kâğıda

yazılı bu metinler A. Stein, A. von le Coq, P. Pelliot gibi araştırıcıların Asya'da yaptıkları bilimsel gezilerde bulunmuş yazmalardır. Kâğıda yazılı Kök Türk harfli metinlerden en ünlüsü kuşkusuz Irk Bitig adlı fal kitabıdır. Sertkaya, "Kâğıda yazılı Göktürk metinleri ve kâğıda yazılı Göktürk alfabeleri" (*Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten* 1990, 167-181) adlı çalışmasında işte bu metinlerin bulundukları ve saklandıkları yerlerdeki kayıt numaraları ile metinlerden örnekler ve resimler vermiştir.

Sertkaya'nın Yenisey Yazıtları ile ilgili yazısı da "Göktürk tarihinin meseleleri: Yenisey yazıtlarının yayınlarındaki bazı okuma ve anlamlandırmaların düzeltilmesi, yeni okuma ve anlamlandırma teklifleri" (*Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten* 1993, 67-75) adını taşımaktadır. Bu yazıda önceki okuma ve anlamlandırmalar düzeltilmiş, yeni okuma ve anlamlandırmalar verilmiştir. İncelenen yazıtlar sırasıyla şunlardır: Begre (E11) 6. satır; Uyuk-Turan (E3) 1. satır; Barık III (E7) 4. satır; Elegest I (E10) 8. satır; Elegest I (E10) 3. satır; Elegest I (E10) 6. satır; Altın-Köl II (E29) 4. satır.

Sertkaya'nın Türk runik metinleri üzerine yaptığı çalışmaları bir araya toplayan değerli eseri 1995 yılında Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü tarafından yayımlanmıştır. Bu kitap Sertkaya'nın ilk çalışmalarından 1995 yılına kadarki yayınlarını kapsamaktadır (*Göktürk tarihinin meseleleri, Probleme der köktürkischen Geschichte, Some Problems of Köktürk History*, Ankara, 1995: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları).[4]

Sertkaya'nın Çoyr Yazıtı'nı işlediği çalışması 1998 yılında yayımlanmıştır ("Die Runen-Inschrift von Çoyr" *Bahşı Ögdisi*, Festschrift für Klaus Röhrborn anlässlich seines 60. Geburtstag / 60. Doğum Yılı Dolayısıyla Klaus Röhrborn Armağanı, hzl. Jens Peter Laut; Mehmet Ölmez, Freiburg-İstanbul, 1998, 349-361). Bu yazıda Çoyr Yazıtı yeniden ele alınmış olup biraz daha daraltılmış şekliyle Orkun dergisinde de yayımlanmıştır ("Göktürk harfli Çoyr yazıtı", *Orkun* 5, Temmuz 1998, 33-38)

II. Milletler Arası Göktürk Anıt ve Yazıtları Kollokyumuna sunulan bildirilerin bulunduğu *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten* 2000'de Sertkaya'nın Türk runik metinleriyle ilgili iki yazısı bulunmaktadır. Bu yazılardan ilki Suci Yazıtı ile ilgili olup "Suuci < Sugeci / (Bel) yazıtı ne zaman yazıldı?" başlığını taşımaktadır (s. 307-312). Sertkaya, bu yazıda Suci Yazıtı'nın ilk satırındaki *Uygur yirinte yaglakar kan ata kel[tim]* cümlesinden hareketle Bazin'in '840 yılından sonraki dönemde yazılmıştır' şeklinde tarihlendirmesini 780 tarihinden önceye almaya çalışmakta bunu da Yaglakar Han'ın 745-780 yılları arasında Ötüken'de oturmasına bağlamaktadır. Sertkaya'nın *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten* 2000'deki diğer yazısı da Sartkocauli Harcavbay ile birlikte yayımladıkları "Hoyto-Tamir

[4] Bu eserin tanıtması için bkz. Mehmet Ölmez, "Göktürk tarihinin meseleleri, Probleme der köktürkischen Geschichte, Some Problems of Köktürk History, Osman Fikri Sertkaya", *Türk Dilleri Araştırmaları* 5, 1995, 284-285.

(Moğolistan)'dan yeni yazıtlar (Ön Neşir)" (s. 313-346) adlı yazısıdır. Bu yazıda işlenen metinler ön neşir olarak incelenmiş ve diğer araştırıcıların da verilen runik metne bakarak incelemelerine olanak tanınmıştır.

Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi ile Moğolistan Aydınlanma Bakanlığı tarafından yürütülen *Moğolistan'daki Türk Anıtları Projesi* ile elde edilen veriler bir araya getirilmiş; Osman F. Sertkaya, Cengiz Alyılmaz ve Tsendiyn Battulga tarafından albüm şeklinde yayımlanmıştır. (*Moğolistan'daki Türk Anıtları Projesi Albümü*, Ankara, 2001: Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Yayınları).

Sertkaya'nın Türk runik metinlerinde geçen yış kelimesini işlediği yazısı 2003 yılında yayımlanmıştır. ("Yıs (Yış?)/Yis/Yis/Yiş kelimesi ve akrabaları üzerine", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 13, Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun'a Armağan, 2003, 1-10). Sertkaya, yüksek inşaat mühendisi Kâzım Mirşan'ın Hulki Cevizoğlu tarafından hazırlanan Ceviz Kabuğu adlı programda yış diye bir kelimenin olmadığını ayrıca birçok kişi tarafından yış okunan kelimenin 'orman' anlamına gelmediğini söylemesinden esinlenmiştir. Türk lehçelerinde yış kelimesinin sis, çış, çıs, d'ış, cış olarak kullanıldığı ve genellikle 'orman' anlamına geldiği ortaya konulmuştur. Yazının sonunda ise yış kelimesinin ı ~ (y)ı 'ağaç' kökünden - ş çokluk eki ile yapıldığı öne sürülmüştür.

Sertkaya'nın 2004 yılında Türk Dil Kurumu'nun hazırladığı *Prof. Dr. Zeynep Korkmaz Armağanı*'nda bulunan "Göktürk yazıtlarında Hintçe unsurlar" (s. 366-380) adlı yazısıdır. Bu yazıda 14 Hintçe (Sanskritçe) kelime üzerinde durulmuştur. Bu kelimelerle Sanskritçe karşılıkları aşağıdaki tabloda sırasıyla verilmiştir:

	Eski Türkçe	**Sanskrit**
1.	(a)şok ~ (a)şok(a)	< aśoka
2.	(a)zm(a)n	< ayman
3.	buk(a)r(a)k	< vihāra
4.	ç(e)r(i)g	< kṡatriya, kṡatrika, kṡatha
5.	çınt(a)n	< candana
6.	(e)rş	< rṡi
7.	ışb(a)ra	< īśvara
8.	kord(a)n	< korttāna
9.	m(a)k(a)r(a)ç	< mahārāca
10.	n(e)k	< nāga
11.	ş(a)d(a)pıt	< śatápáti
12.	um(a)y	< umā
13.	y(a)l(a)b(a)ç	< yālavāca
14.	y(a)mt(a)r	< yantar

Sertkaya'nın tanıtacağımız son çalışması ise *Eski Türklerde Para* adını taşıyan kitabıdır (İstanbul 2006: Ötüken Yayınları). *Eski Türklerde Para* adını taşıyan bu kitap, H. Namık Orkun ve Osman F. Sertkaya'nın birkaç yazısı ile

bazı araştırmacıların Kök Türk, Uygur ve Türgiş sikkeleriyle ilgili çalışmalarının Türkçeye çevrilmesinden meydana gelmiştir. Kitap, eski Türklerde para ile ilgili çalışmaların değerlendirildiği bir sunuş yazısının ardından dört bölüme ayrılmıştır: 1. Bölümde Kök Türk, Uygur ve Türgiş sikkeleri üzerinde yapılan çalışmaların kaynakçası verilmiş olup kaynakça, Osman F. Sertkaya tarafından hazırlanmıştır. 2. Bölümde Kök Türklerde Para ile ilgili 7 yazı bulunmaktadır. 3. Bölüm Eski Uygur Paraları adını taşıyan bölümde de eski Uygur paraları hakkındaki yazıları içermektedir. 4. Bölümde ise A. N. Bernştam'ın Türgiş sikkeleriyle ilgili iki yazısı bulunmaktadır. Sonuç olarak bu dört bölümde de eski Türklerde para konusunu inceleyen yazıların hepsi hem bir araya getirilmiş hem de Türkçeye çevrilmiş olmaktadır.

Yukarıda Prof. Dr. Osman Fikri Sertkaya'nın yazılarının bazıları hakkında bilgiler verildi. Türk runik metinleriyle ilgili çok sayıda araştırması bulunan Sertkaya'nın bütün çalışmaları hakkında bilgi vermek çok yer alacağından yalnızca birkaçı tanıtıldı. Aşağıda Sertkaya'nın Türk runik metinleri ile ilgili diğer çalışmaları sadece kaynakça olarak verilmiştir. Kaynakçada kronolojik sıra esas alınmıştır:

Sertkaya, Osman Fikri, "Les Calendriers Turcs Anciens et Mediveaux, (Eski ve Orta çağlarda Türklerin takvimleri), Aralık 1972'de savunulan doktora tezi, Lille 1974, 800 s. *Türk Kültürü* 194, Aralık 1978, 9-18. Aynı yazı: *Türkiyat Mecmuası* 19, (1977-1979), 1980, 335-344.

-----, "Göktürk tarihinin meseleleri: Eski Türkçe TWQ ~ TOOQ = TOG ~ TOOG 'tuğ' kelimesi üzerine", *Türk Kültürü Araştırmaları* XVII-XXI/1-2, 1979-1983, 252-258.

-----, "Fragmente in alttürkischer Runenschrift aus den Turfan-Funden", *Runen, Tamgas und Grafiti aus Asien und Osteuropa*, Herausgegeben: K. Röhrborn ve W. Veenker, Veröffentlichungen der Societas Uralo-Altaica: 19, Wiesbaden, 1985, 133-164.

-----, "Göktürk tarihinin meseleleri: Bilge Tonyukuk'un abidelerinin tarihlendirilmesi üzerine", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* XXIV-XXV, 1986, 347-362.

-----, "Probleme der köktürkischen Geschichte: Eine Bemerkungen zur Ostseite des zweiten Steins der Tonyukuk-Inschrift", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten* 1986, 53-57.

-----, "Tonyukuk kitabesinin ikinci taşının doğu yüzü hakkında bazı yeni görüşler", *V. Milletler Arası Türkoloji Kongresi*, Tebliğler. I. Türk Dili, cilt. 2, İstanbul, 1987, 213-218. Aynı yazı: *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten* 1986, 59-63.

-----, "Doğumunun 311. ölümünün 240. yıl dönümünde Philipp Johann von Strahlenberg (1676-1747), " *Türk Kültürü* 285, Ocak 1987, 16-27.

-----, "Problemy Tyurkskogo yazıkoznaniya. Zametki po povodu çteniya nadpisi v çest' Tonyukuka (Vostoçnaya storona vtorogo fragmenta pamyatnika)", *Sov'etskaya Tyurkologiya* 1987/3, 16-19.

-----, "Eski Türkçe (Göktürkçe ve Uygurca) araştırıcısı olarak Wilhelm Radloff", *Türk Dili* 444, Aralık 1988, 303-317.
-----, "Some problems of köktürk history: Do the Köktürk Characters have an Alphabetical order", *XXXIII. Permanent International Altaistic Conference*, 24-29 June 1989, Budapest/Hungary.
-----, "Kâğıda yazılı Göktürk metinleri ve kâğıda yazılı Göktürk alfabeleri", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten* 1990, 167-181.
-----, "Zwei sprichwörter in den köktürkischen Inschriften über die Kaganwahl bei den alttürken", *Altaica Osloensia*, Proceedings from the 32nd Meeting of the Permanent International Altaistic Conference, Oslo, June 12-16, 1989, Oslo, 1990, 287-293. Türkçesi: "Eski Türklerin kağan seçimi üzerine Göktürk yazıtlarındaki iki atasözü", *İlmî Araştırmalar* 8, 1999, 233-240.
-----, "Göktürk harfli Uygur kitabelerinin Türk kültür tarihi içerisindeki yeri", *Türk Kültürü Araştırmaları* XXVIII/1-2, Prof. Dr. Muharrem Ergin'e Armağan, 1992, 325-334.
-----, "Kızıl kum (Ulaan Gom) yazıtında geçen kişi adı üzerine", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten* 1994, 137-144.
-----, "Manas Destanı ile eski Kırgız yazıtlarının karşılaştırılması", *Manas Destanı ve Etkileri Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*, Ankara, 1995, 217-223.
-----, "Eski Türk kültüründe at", *Türk Kültüründe At ve Atçılık*, İstanbul, 1995, 25-30.
-----, "Bir intihal daha var .... söyle canım ne dersin?", *Türk Dili* 533, Mayıs 1996, 1171-1175.
-----, "Bir intihal daha var .... söyle canım ne dersin? II", *Türk Dili* 534, Haziran 1996, 1275-1277.
-----, "Bir intihal daha var .... söyle canım ne dersin? III", *Türk Dili* 535, Temmuz 1996, 20-32.
-----, "En eski devrelerinden Uygurlara kadar Türk Dili", *Yeni Türkiye* 15, Türk Dünyası Özel Sayısı I, 1997, 227-233.
-----, "Göktürk yazıtları", *Orkun* 1, Mart 1998, 24-25.
-----, "Göktürk tarihinin meseleleri: Köl Tigin ile Bilge Kagan yazıtlarında p(a)r ~ (a)p(a)r kavim adının okunuşu ve kavmin kimliği üzerine", *Orkun* 12, Şubat 1999, 23-26.
-----, "P(a)r: Halk mı, ülke mi?", *Orkun* 15, Mayıs 1999, 41-43.
-----, "Göktürk yazıtlarında isim ve unvan söyleme geleneği", *Uluslar arası III. Türk Kültürü Kongresi*, Ankara, 1999, 593-600.
-----, "Şine Usu Yazıtı'ndaki tarih kayıtları üzerine", *IV. Uluslar arası Türk Dili Kurultayı*, 25-29 Eylül 2000, Çeşme/İzmir. (Basılmadı).
-----, "Moğolistan'dan bilinmeyen bir yazıtın parçası", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 17, Prof. Dr. Efrasiyap Gemalmaz Özel Sayısı, 2001, 209-211.
-----, "Eski Türkler okur yazar mıydı?", *Göktürk Devleti'nin 1450. Kuruluş Yıldönümü Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 2001, 23-37.

-----, “Köl Tigin yazıtı ne zaman yazıldı ve dikildi?”, *Orkun* 57, Kasım 2002, 18-21.
-----, “İnşaat yüksek mühendisi Kâzım Mirşan’a cevap (1)”, *Orkun* 60, Şubat 2003, 31-36.
-----, “Tam+ka “duvar”a, tamga “damga” ve runa “işaret” üzerine”, *Orkun* 63, Mayıs 2003, 32-39.
-----, “İnşaat yüksek mühendisi Kâzım Mirşan’a cevap: *Öngre bınga başı* adlı bir tarihçimiz var mı?”, *Orkun* 64, Haziran 2003, 26-29.
-----, “Kâzım Mirşan’a cevap: *Bilgi (Bilge) Atuŋ Ukuk* adlı bir tarihçimiz var mı?”, *Orkun* 65, Temmuz 2003, 31-33.